

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การที่ผู้คนอาศัยอยู่ในประเทศต่าง ๆ หรือการอพยพโยกย้ายมาจากที่ต่าง ๆ และผู้คนเหล่านี้มีความแตกต่างด้านเผ่าพันธุ์ทำให้มีการติดต่อสัมพันธ์กับผู้คนต่างวัฒนธรรมต่างขนบธรรมเนียมประเพณี จะโดยการใช้กำลังเพื่อขยายอาณาเขตหรือการติดต่อไปมาค้าขายซึ่งกันและกันก็ตาม การเลื่อนไหลถ่ายเทวัฒนธรรม ข้ามเผ่าพันธุ์ย่อมมีขึ้นแน่นอน ทั้งในด้านภาษา ธรรมเนียมปฏิบัติ การแต่งกาย การแสดงออก รวมทั้งอาหารการกินด้วย ดังที่ Lininger (อ้างในวาณี เอี่ยมศรีทองและประหยัด สายวิเชียร, 2538) ได้กล่าวไว้ว่าวัฒนธรรมอาจจะหมายถึง ภาษา การติดต่อสื่อสาร การสื่อความหมาย การแต่งกาย อาหาร และโภชนาการนิสัยของคนทุกวัฒนธรรมจะมีอาหารหลักเป็นของตนเองซึ่งจะแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมนั้น ๆ เช่น ในวัฒนธรรมตะวันตก อาหารหลักคือ ขนมปัง และมันฝรั่ง ในขณะที่ทางตะวันออกจะมีอาหารหลักคือ ข้าว อาหารหลักดังกล่าวจะเป็นพื้นฐานของการกินอาหารของคนในวัฒนธรรมนั้น ๆ อาหารหลักส่วนใหญ่จะเป็นอาหารที่มีลักษณะรสชาติจืด (Bland taste) ราคาถูก (Inexpensive) ปรุงหรือทำให้สุกง่าย (Easy to prepare) รวมถึงอาหารประเภทอื่น ๆ ที่มีการบริโภคในวัฒนธรรมนั้น ๆ ด้วยเพราะการกินอาหารเป็นความต้องการพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ อาหารประกอบด้วยสารอาหารหลายอย่างซึ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต อาหารช่วยปั้นหรือปรุงแต่งมนุษย์เพราะทุกส่วนในร่างกายของมนุษย์เป็น โครงร่างที่บ่งบอกหรือสะท้อนให้เห็นถึงอาหารที่กินหรือนิสัยการบริโภคอาหารของบุคคลนั้น ๆ ดังคำพูดที่กล่าวว่า “กินอะไร จะเป็นอย่างนั้น” (You are what you eat)

อาหารนอกจากจะช่วยเสริมสร้างร่างกายแล้วมนุษย์เรายังใช้อาหารเป็นเครื่องแสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของตนเองและหมู่คณะ มนุษย์ทุกคนต้องกินอาหารเพื่อความอยู่รอดของชีวิตอาหารประเภทใดที่รับประทานแล้วเกิดประโยชน์ต่อร่างกายหรืออาหารประเภทใดที่มีโทษต่อร่างกายเมื่อมีการบริโภคเข้าสู่ร่างกายขึ้นอยู่กับแนวคิดและประสบการณ์ของบรรพบุรุษที่ได้คิดทดลอง และนำมาใช้รับประทานในชีวิตประจำวันต่อเนื่องกันมายาวนาน แนวคิดและการปฏิบัตินั้นจะถูกถ่ายทอดโดยตรงจากรุ่นสู่รุ่นจวบจนกระทั่งปัจจุบันซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นภูมิปัญญาด้านอาหาร นอกจากนั้นความเชื่อทางศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี

และค่านิยมของกลุ่มชน ครอบครั้ว หรือสังคมที่อยู่รวมจะเข้ามาอิทธิพลต่อนิสัยการกินของมนุษย์ ในอดีตสิ่งที่สำคัญยังมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการกินของคน คืออาหารที่มีอยู่ในธรรมชาติ และที่ผลิตขึ้นซึ่งคนเราจะกินอาหารที่มีอยู่รอบตัว ผู้ที่อาศัยอยู่ในที่ที่มีอาหารนานาชนิดจะเคยชินกับการกินอาหารต่าง ๆ และมีแนวโน้มที่จะกินอาหารใหม่ ซึ่งแตกต่างออกไปมากกว่าคนที่เคยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีอาหารกินจำกัด ในทางตรงกันข้ามคนที่อาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่สมบูรณ์ผลิตอาหารได้น้อยกว่ามักจะเป็นผู้ที่สนใจเสาะแสวงหาอาหาร หรือสิ่งต่าง ๆ มากินให้มากที่สุด บางครั้งคนกลุ่มนี้อาจยอมกินอาหารหลายอย่างที่คนทั่วไปอาจไม่กิน ส่วนคนที่อยู่อาศัยในที่ที่มีอาหารอุดมสมบูรณ์จะมีนิสัยเลือกอาหารบริโภค ฉะนั้นวิถีทางหนึ่งที่จะเรียนรู้เรื่องของวัฒนธรรมที่แตกต่างกันได้โดยวิธีการเรียนรู้จากการประกอบอาหาร และการบริโภคอาหารของกลุ่มชนที่ต่างกัน ดังนั้นอาหารจึงเป็นเสมือนสื่อกลางสำคัญที่จะช่วยให้คนต่างวัฒนธรรมกันเรียนรู้และเข้าใจพฤติกรรมของกันและกันอันจะช่วยให้เกิดความเข้าใจกันลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในสังคมที่มีคนจากต่างวัฒนธรรมอาศัยอยู่รวมกัน การผสมกลมกลืนระหว่างคนต่างวัฒนธรรมโดยอาศัยอาหารเป็นสื่อที่สำคัญนี้ มีผู้เรียกอาหารว่า วัฒนธรรมหลัก ทั้งนี้อาหารช่วยให้คนเข้าใจซึ่งกันและกันมากยิ่งขึ้น การทดลองหรือการลองรับประทานอาหารแปลก ๆ ใหม่ ๆ จนกลายเป็นที่ยอมรับอาหารชนิดนั้น ๆ เข้าไว้ในชีวิตประจำวัน จนยากที่จะแยกแยะว่าอาหารชนิดใดเริ่มจากที่ไหน อย่างไร และที่สำคัญคือ อาหารนั้น ๆ จะได้รับการปรับเปลี่ยน ประยุกต์ให้ถูกกับความชอบของผู้บริโภคเองเป็นสำคัญ และได้มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากคนรุ่นก่อน ๆ จนกลายเป็นอาหารประจำท้องถิ่นนั้น ๆ ไป (วาณี เอี่ยมศรีทองและประหยัด สายวิเชียร, 2538)

○ ในอำเภอแม่สะเรียงมีกลุ่มชนหลายเผ่าที่มาอยู่ร่วมกัน ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรม รวมทั้งทางด้านอาหารด้วย แต่เป็นที่น่าสังเกตว่ามีกลุ่มชนเผ่าหนึ่ง ชื่อเผ่าไทยใหญ่หรือคนไต มีอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ประจำเผ่านี้ คือ ถั่วเน่า ที่แปรรูปจากถั่วเหลือง ซึ่งมีคุณค่าทางโภชนาการ ดังนั้นกลุ่มไทยใหญ่ที่มีการรับประทานถั่วเน่าเป็นประจำ มีสุขภาพดี ไม่ขาดสารอาหารพวกโปรตีน และส่งผลทำให้การเกษตรของอำเภอแม่สะเรียงมีการปลูกถั่วเหลืองมากเป็นอันดับหนึ่งของจำนวนพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด 12,380 ไร่ ปลูกถั่วเหลืองจำนวน 7,824 ไร่ (สำนักงานการเกษตรแม่สะเรียง, 2542) และได้ผลผลิตทางการเกษตรดี เนื่องจากมีความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ จึงทำให้ชาวแม่สะเรียงส่วนมากมีอาชีพเกษตร ร้อยละ 70 (จปฐ. 2542)

ถั่วเหลืองเป็นผลผลิตทางการเกษตรที่มีจำนวนมาก ทำให้กลุ่มไทยใหญ่นำมาแปรรูปเป็นถั่วเน่า ไว้รับประทานในครอบครัว เป็นการถนอมอาหารชนิดหนึ่งและถั่วเหลืองสามารถนำมาแปรรูปถั่วเน่าได้ถึง 4 ชนิด คือ ถั่วเน่าแผ่น ถั่วเน่าชา ถั่วเน่าห่อ และถั่วเน่าทรงเครื่อง ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความรู้สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยมีการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านทั้งสิ้น

ทำต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันมีการจำหน่ายมากขึ้น ชาวไทยใหญ่ได้นำถั่วเน่าที่แปรรูปมาประกอบปรุงเป็นอาหารได้อีกหลายประเภทที่ชาวไทยใหญ่ทำรับประทานกัน ซึ่งเป็นอาหารที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของชนเผ่านี้โดยเฉพาะ แต่ปัจจุบันสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในอำเภอแม่สะเรียงได้มีการเปลี่ยนแปลงรวมถึงการบริโภคอาหารต่างๆ ก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย กลุ่มไทยใหญ่ที่รับประทานถั่วเน่าเป็นประจำก็มีการเปลี่ยนแปลงการบริโภคไปตามสภาพทางสังคมหันไปบริโภคอาหารตามสมัยนิยมเพิ่มขึ้นและนิยมบริโภคถั่วเน่าน้อยลง โดยเฉพาะชาวไทยใหญ่วัยรุ่นใหม่ที่ถั่วเน่า มีคุณค่าทางโภชนาการอยู่มาก นอกจากนี้ชาวไทยใหญ่วัยรุ่นจะไม่ทราบขั้นตอนกระบวนการผลิตทำให้ไม่เห็นคุณค่า ดังนั้นการบริโภคถั่วเน่าจึงเกือบสูญหายไปในปัจจุบัน

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษามุ่งแสวงหาคำตอบถึงวิธีการผลิตถั่วเน่าของกลุ่มไทยใหญ่ ในอำเภอแม่สะเรียงที่มีการถ่ายทอดความรู้มาจากบรรพบุรุษสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน มีขั้นตอนการผลิตเป็นอย่างไร เหตุผลเบื้องหลังของการผลิตตามขั้นตอนคืออะไร และมีผลต่อการผลิตถั่วเน่าอย่างไร นอกจากนี้ต้องการสำรวจการบริโภคถั่วเน่าของกลุ่มไทยใหญ่อำเภอแม่สะเรียงว่ามีการบริโภคอย่างไรในด้านการเลือกซื้อ การปรุง และวิธีการบริโภคถั่วเน่าในรูปแบบถั่วเน่าแผ่น ถั่วเน่าชา ถั่วเน่าห่อ และถั่วเน่าทรงเครื่องและการบริโภคถั่วเน่า มีผลต่อสุขภาพของกลุ่มไทยใหญ่ที่บริโภคอย่างไร ผู้ศึกษามีเจตนาวิจัยที่จะอนุรักษ์สิ่งที่มีคุณค่าทางโภชนาการไว้ โดยที่มีการสืบต่อกันมาช้านาน เพื่อเป็นเอกลักษณ์ของการผลิตและการบริโภคอาหารประเภทนี้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการผลิตถั่วเน่า ของกลุ่ม ไทยใหญ่ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. เพื่อศึกษาการบริโภคถั่วเน่า ของกลุ่มไทยใหญ่ในอำเภอแม่สะเรียง จังหวัด

แม่ฮ่องสอน

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษานี้ เป็นการวิจัยเชิงการสำรวจ (Survey Studies) เพื่อศึกษาการผลิตและการบริโภคถั่วเน่า ของกลุ่มไทยใหญ่ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ขอบเขตประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษานี้ คือ กลุ่มไทยใหญ่ที่อาศัยอยู่ในเขตบ้าน ในเมืองแม่สะเรียงและบ้าน โป่ง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ขอบเขตเนื้อหา

ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วยเรื่องต่อไปนี้ การผลิตถั่วเน่า ครอบคลุมเรื่อง ขั้นตอนของการผลิตและการแปรรูปถั่วเน่า อุปกรณ์วัสดุที่ใช้ในการผลิตถั่วเน่าที่เป็นของพื้นบ้าน วิธีการในการผลิตแต่ละขั้นตอนและเหตุผลเบื้องหลังการผลิตในแต่ละขั้นตอน การบริโภค ครอบคลุมเรื่องการเลือกซื้อ การปรุง และวิธีการบริโภคถั่วเน่า ชนิดต่าง ๆ อันได้แก่ ถั่วเน่าแผ่น ถั่วเน่าชา ถั่วเน่าห่อ ถั่วเน่าทรงเครื่อง

นิยามศัพท์เฉพาะ

การผลิตถั่วเน่า หมายถึง วิธีการแต่ละขั้นตอนการแปรรูปถั่วเหลืองให้เป็นถั่วเน่า การบริโภคถั่วเน่า หมายถึง การรับประทานถั่วเน่าหรืออาหารจากการแปรรูปถั่วเน่าของกลุ่มไทยใหญ่ในอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

กลุ่มไทยใหญ่ หมายถึง กลุ่มคนที่มีเชื้อสายชาวไทยใหญ่หรือคนไตในเขตอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ทำให้ได้ทราบขั้นตอนของการผลิตถั่วเน่าของกลุ่มไทยใหญ่
2. ได้เรียนรู้และอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่องของการผลิตและการแปรรูปถั่วเน่า
3. ได้แนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากถั่วเน่า